

ROLE EVROPSKÉ UNIE VE VZDĚLÁVÁNÍ

Pracovní text, který neprošel korekturami.

Celý text ke zkoušce a zápočtu:

Učitelství (příloha) č. 22-23/2003 str. 1 - 32

- **Role EU ve vzdělávání**
- **Instituce EU a zapojení ČR**
- **Význam vzdělání v evropské společnosti**
- **Vzdělávací soustavy zemí EU**
- **Předškolní vzdělávání**
- **Základní (povinné) vzdělávání**
- **Děti se zvláštními specifickými poruchami**
- **Střední vzdělávání**
- **Proměny terciálního vzdělávání**
- **Přechod ze školy do zaměstnání**
- **Další vzdělávání**
- **Cíle a obsah vzdělávání**
- **Informační a komunikační technologie**
- **Výuka cizích jazyků**
- **Ukončování střední školy v EU**
- **Hodnocení kvality**
- **Učitel**
- **Řízení a financování vzdělávání**

Evropská integrace – je zcela specifickým procesem v tom, že je založena na existenci nezávislých států, které se vzdaly části své suverenity pouze v určitých, přesně vymezených oblastech. Vzdělávání mezi ně nepatří.

- na druhou stranu se stále více prokazuje rozhodující význam vzdělávacího systému ⇒ rozvoj ekonomiky, zvyšování konkurenceschopnosti evropských zemí, politická stabilita, boj proti nezaměstnanosti, sociálním nerovnostem, vylučování některých skupin ze společnosti apod.

Jak vznikala EU:

- po 2. světové válce vyvstala nutnost zajistit mír, svobodu a prosperitu alespoň pro demokratickou část Evropy
- v tomto období vzniká Rada Evropy, NATO, Marshallův plán, který vedl k ustanovení OEEC ⇒ začíná se utvářet EuU
- prvním krokem šesti západoevropských států bylo zřízení společné správy dvou strategických odvětví – uhelného a ocelářského průmyslu (1951 Pařížská smlouva)

PRAVOMOCI EU: má jen ty pravomoci, které jí byly ve smlouvách v jednotlivých oblastech výslovně přiděleny. Dělí se na několik kategorií:

- **Výlučné** – předpisy vydává jen EU, členské státy pouze s povolením EU. Jde o oblasti společné obchodní politiky vůči třetím zemím, společný celní sazebník, měnová politika, vnitřní trh

- Sdílené – předpisy mohou vydávat i členské státy, jde o oblasti zemědělství a rybolov, vízová, přistěhovalecká a azylová politika, hospodářská a sociální soudržnost, ochrana spotřebitele, životní prostředí, sociální politika, čtyři svobody jednotného vnitřního trhu (volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu), občanství, doprava, daně.
- Doplnující – aktivita EU se omezuje jen na podporu členských států. Jde o oblasti politiky zaměstnanosti, hospodářské politiky, celní spolupráce, **vzdělávání**, kultury, zdraví, vědy a výzkumu
- Výlučně v pravomoci členských států – zůstávají zde oblasti jako je národní identita, vnitřní organizace států, organizace ozbrojených sil, veřejná správa, veřejný pořádek a bezpečnost, organizace justice, mzdy, organizace zdravotnických služeb, lékařská péče apod.

Existuje vůbec vzdělávací politika EU?

- odpověď není zcela jednoznačná, oficiálně patří vzdělávací politika mezi tzv. doplňující politiky
- zpočátku šlo také o ovlivnění vývoje odborného vzdělávání (+ vysoké školy) jako nástroje pro mobilitu pracovních sil, později pro zvýšení zaměstnanosti
- stěžejními požadavky se tedy postupně stávalo vytvoření „evropského prostoru kvalifikací“ (tj. transparentnost kvalifikací a vzájemnost uznávání diplomů), propojování počátečního a dalšího vzdělávání, účast sociálních partnerů a těsnější vztah vzdělávacích institucí a podniků.
- Nešlo však o právně závazné předpisy, proto také tzv. harmonizace právních předpisů měla v oblasti vzdělávání jen velmi malý rozsah
- Podstata úsilí EU ve vzdělávání byla a je v systematické a rozsáhlé finanční podpoře jednotlivých zemí a regionů prostřednictvím strukturálních fondů a v zakládání tzv. komunitárních programů na základě společně přijatých cílů.
- Do centra úsilí se nyní dostává celoživotní učení chápáné jako jedna ze základních složek evropského sociálního modelu
- Lisabonský summit v r. 2000 – deklaroval, že lidé jsou hlavním aktivem Evropy a musí být středem všech politik Unie
- Definoval 6 konkrétních cílů viz tabulka

- byl přijat plán práce do roku 2010 jehož cílem je, aby evropské systémy vzdělávání a odborné přípravy dosáhly světové úrovně.

ISNTITUCE EU A ZAPOJENÍ ČR

- ČR se intenzivně podílí na vzdělávací politice EU
- 2002 – jmenován český zástupce do tzv. Stálé skupiny Evropské komise, činnost těchto skupin se soustřeďuje do 8 oblastí:
 - - vzdělávání a odborná příprava učitelů
 - základní dovednosti
 - výuka cizích jazyků
 - rozvoj podnikatelského myšlení
 - informační a komunikační technologie ve vzdělávání a odborné přípravě
 - zvyšování účasti v matematických a přírodovědných oblastech
 - efektivní využití zdrojů
 - mobilita a evropská spolupráce atd...

Oblasti vědy a výzkumu se věnuje Pracovní skupina pro výzkum a Výbor pro vědecký a technický výzkum (CREST)

Oblasti vzdělávání Výbor pro vzdělávání, Pracovní skupina pro mládež a Pracovní skupina pro usidlování a služby – podskupina – diplomy.

Na MŠMŠT v r. 2003 zřízen Odbor evropské integrace a programů EU. – dbá o zajišťování souladu právních předpisů ČR s právním řádem EU

- zabezpečuje účast resortu školství na programech a projektech EU (např. Phare)
- odpovídá za přípravu na účast v programech podporovaných ze strukturálních fondů

ČR A PROGRAMY EU

-hlavním nástrojem finanční a technické pomoci se stal program Phare

z jeho prostředků byl v roce 2002 nastartován program Rozvoje lidských zdrojů

- v roce 1995 byly integrovány existující programy evropské mobility a spolupráce a vytvořeny tři tzv. komunitární programy (Sokrates, Leonardo da Vinci, Mládež)

Právo na studium v EU

- budeme mít možnost studovat kdekoli v rámci EU, jedinou podmínkou bude úspěšné přijetí ke studiu
- k udělení trvalého pobytu bude stačit dostatečný finanční zdroj a účast na zdravotním pojištění v zemi svého původu
- čeští studenti budou muset splnit stejné podmínky jako studenty z členského hostitelského státu a naopak.
- Např. platí-li studenti školné, musí je platit i student z ČR
- Jestliže členský stát přispívá na studium, musí přispívat i českým studentům (nejde však o příspěvky na kolejné, nájemné, stravné apod.)
- Vysoká škola může požadovat přezkoušení jazykové způsobilosti ke studiu, nemůže studenta odmítnout s odůvodněním, že je jiné národnosti nebo že pochází z jiného členského státu

VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY EVROPSKÉ UNIE

Sokrates – byl zpřístupněn od roku 1997

- jeho cílem je především posilovat evropskou dimenzi ve vzdělávání na všech úrovních a v celé šíři vzdělávacího procesu, zvyšovat kvalitu výuky ve školách, podporovat zájem o cizí jazyky, podpořit spolupráci a mobilitu ve vzdělávání, rozvíjet výměnu informací o vzdělávacích systémech, rozvíjet spolupráci při uznávání dosaženého stupně vzdělávání a studia v zahraničí, podporovat rozvoj nových učebních metod a pomůcek

Sokrates vychází ze 3. základních pilířů – tří základních programů:

- ❖ COMENIUS – program v rámci všeobecného vzdělávání od mateřských škol přes školy základní až po školy střední, učiliště a VOŠ
- ❖ ERASMUS – program vysokoškolského vzdělávání
- ❖ GRUNDTVIG – program pro vzdělávání dospělých a další formy celoživotního vzdělávání

Tyto tři programy tvoří základ programu Sokrates a na ně navazují další programy:

- ❖ LINGUA - program zaměřený na podporu jazykového vzdělávání
- ❖ MINERVA – program otevřeného a distančního vzdělávání

- ❖ ARION – praktické semináře pro řídicí pracovníky ve školství
- ❖ EURYDICE - informační síť o vzdělávacích systémech jednotlivých zemí EU
- ❖ NARIC - síť pro poskytování informační při uznávání dosažené kvalifikace

PROGRAM COMENIUS

- *Tzv. projekty spolupráce škol* – dávají možnost spolupráce všem typům škol, mateřským, základním a středním po dobu až tří let s partnery v dalších zemích
 - Školy si po dohodě se svými partnery zvolí téma, které budou žáci či studenti samostatně řešit za odborné pomoci svých učitelů
 - *Jazykový projekt* – cílem je posílení jazykových znalostí studentů, jde o jednoletý projekt. Součástí projektu je min. dvoutýdenní pobyt studentů v partnerské zemi. Tyto projekty jsou však omezeny na studenty mladší 14 let. Nejúspěšnější jsou projekty, kde se spojí učitelé různých předmětů, mají podporu školy, získají ke spolupráci rodiče studentů, místní firmy nebo místní zastupitelstvo.
- Projekt rozvoje školy**- určen pro pedagogy a vedení škol, jeho účelem je výměna zkušeností v pedagogické práci, spolupráce při zlepšování metod výuky, vztahy s okolím školy apod.

Leonardo da Vinci

- je zaměřen na podporu inovací odborného vzdělávání
- finančně podporuje realizaci vzdělávacích projektů
- nejčastěji jde o tzv. projekty mobility – studenti stráví v cizí zemi několik měsíců či týdnů odborné praxe či studia
- Přínosy: zlepšení jazykových znalostí, rozšíření obecného rozhledu, seznámí s novými moderními technologiemi

Program Mládež

- je určen mladým lidem, organizovaným i neorganizovaným ve věku 15-25 let
- pracovníkům s mládeží, vedoucím skupin, organizátorům projektů, metodickým poradcům.
- Organizacím pracujícím s mládeží, místním úřadům a institucím zaměřeným na oblast neformálního vzdělávání

Program probíhá v 5. hlavních oblastech (akcích):

Akce 1: Mládež pro Evropu – skupiny mladých lidí se mohou zúčastňovat společných výměnných pobytů s volnočasovou tematikou (např. kultura, sport, ekologie).

Akce 2 : Evropská dobrovolná služba – mladý člověk se může vydat na dobrovolnou práci ve veřejném sektoru na 3 týdny až 1 rok ve věku 18-25 let, mládež získává unikátní pracovní zkušenost se životem v jiném prostředí

Akce 3: Iniciativy mládeže – mladí lidé mohou uskutečňovat vlastní projekty všeobecně prospěšného, podnikatelského nebo vzdělávacího charakteru, tyto aktivity musí vzejít od mladých lidí

Akce 4: Společná opatření – výzkum, kvalifikace, formální i neformální vzdělávání – tyto projekty jsou finančně velmi náročné

Akce 5: Podpůrná opatření – zahrnují oblast školení, navazování kontaktů a spolupráce partnerů, informací pro mládež a průzkumu mládeže, účastník těchto pobytů se orientuje v nabídkách grantů programu Mládež a zná problematiku pořádání akcí.

UČITEL V EVROPSKÉ UNII

Postavení učitele jako poskytovatele veřejných služeb je pojímáno zhruba ve třech rovinách, které se odlišují co do podmínek práce.

1. v některých zemích mají postavení veřejných zaměstnanců
2. v některých zemích státních zaměstnanců s možností kariéerního postupu podle pravidel státní služby
3. zaměstnanec, jehož pracovní právní podmínky upravují obecné předpisy platné stejnou měrou pro všechny zaměstnance (v těchto případech nebývá podstatný rozdíl mezi zaměstnanci poskytujícími veřejné služby (včetně učitelů) a zaměstnanci privátního sektoru.

-v některých zemích jsou současně s existencí statutu učitele uplatňovány obecné právní předpisy pro zaměstnávání pracovní síly (tedy kombinace obou základních modelů).

- existuje ještě další postup, kdy je učitel zaměstnán prostřednictvím agentur nabízejících školám učitele „na volné noze“ a v tomto případě je učitel ve dvojím smluvním vztahu: k agentuře a zaměstnavatelskému subjektu (UK, Slovinsko)

Platy učitelů:

Výše platu učitelů se určuje poměrem k průměrnému hrubému domácímu produktu (HDP)

- tento údaj dobře ukazuje, jak která země oceňuje práci svých učitelů bez ohledu na její ekonomickou výkonnost

Stárnutí učitelského sboru:

- průměrný věk učitelů se zvyšuje po celé Evropě, nejenom u nás
- jen omezeně na ní působí výše platu
- V ČR vyučuje na 2. stupni ZŠ a středních školách zhruba 1/3 učitelů starších 50 let, což je asi třikrát více než v Portugalsku (zde je podíl těchto učitelů nejnižší), ale zároveň to je o 13% méně než ve Švédsku
- Spolu s Německem a Irskem má ČR nejvyšší zastoupení učitelů starších 60 let.

Podmínky práce učitele:

- pracovní doba učitele je v jednotlivých evropských zemích definována buď *přímo vyučovací povinností* (tj. nařízený počet hodin, které musí učitel odpracovat v přímém kontaktu se žáky) *nebo jako počet hodin, které musí být učitel k dispozici pro školní práci.*
- Kromě toho je stejně jako u nás definována celková pracovní doba zahrnující další práce kromě vyučovací povinnosti, která je však formálně deklarována než striktně dodržována
- Učitelé mají všude stejný problém – přesvědčit laickou veřejnost, že splněním stanovené vyučovací povinnosti práce učitele zdaleka nekončí a že další práce více než adekvátně vyplňují celou pracovní dobu.
- Některé země kromě stanovené vyučovací povinnosti deklarovaly např. výslovně předepsaný rozsah ostatních prací (tzv. osobní práce učitele apod.)
- Část pracovní doby, která není striktně definována jako vyučovací či obdobná povinnost, je vykonávána v tvůrčí volnosti, profesionální nezávislosti a obvykle bez nutnosti být přítomen ve škole.

- V řadě zemí EU se podařilo diskuzi o definici a úpravě pracovních povinností učitele převést z počtu vyučovacích hodin diskuzi o skutečné struktuře učitelství práce, o stále měnících se požadavcích kladených na učitele, o rostoucích nárocích na práce související s vyučovacím povinností apod.
- Země EU se liší především v období, v jehož rámci musí být stanovený rozsah např. vyučovacím povinností splněn (u nás je období jednoho týdne)
- V naprosté většině stanovuje rozsah vyučovacím či obdobným povinností předpis na centrální úrovni – není tedy pravidlem, že by vyučovacím povinností stanovoval např. ředitel školy.

Formální stanovení dalších povinností učitele:

- co do obsahu, jsou zpravidla v zemích EU definovány podobně jako u nás
- takže i jinde znají učitelé povinností zastupovat kolegu v jeho nepřítomnosti, držet dozor na žáky v průběhu vyučování nebo po něm, spolupráce s kolegy v rámci mezipředmětových vztahů, příprava na vyučování, opravy písemných prací apod.
- liší se v tom, že v některých zemích je součástí základních povinností učitele (a není tedy zvláště honorována) a tatož povinností je v jiné zemi součástí příplatku, zvláštního ohodnocení apod.
- např. suplování je v ČR považováno za práci nad stanovenou vyučovacím povinností, ve většině zemí EU nikoli

Průměrný počet žáků na učitele

- na ZŠ je tento počet vyšší než v jiných zemích, ale není nejvyšší, na středních školách je vzhledem k evropskému průměru srovnatelný.
- Počty žáků přitom klesají v celé Evropě a obdobně se jim přizpůsobuje i počet učitelů.

Stanovení kompetencí a etických norem pro učitele

- české učitele to teprve čeká – stanovení profesionálních standardů, kompetencí, etických norem.
- V některých zemích jsou takovéto kompetence stanoveny v rámci právních předpisů (jako součást požadavků na způsobilost učitele vykonávat svoji práci), někde existuje přímo dokument shrnující tyto požadavky a obsahující dokonce jakýsi etický kodex učitele.
- Hlavním motivem těchto dokumentů je stanovit vstupní požadavky na učitele ucházejícího se profesi, dále pak stanovení kontrolních mechanismů, které jsou sledovány veřejností.
- Zatím jenom menšina zemí (Španělsko, Řecko, Německo, Finsko, UK) definovala takové soubory standardů, kompetencí, a etických norem, které by byly striktně závazné, právně vymahatelné a jejichž porušení je postižitelné.

Proměny terciárního vzdělávání

- je zaregistrován strmý vzestup zájmu o terciární vzdělávání
- studenti jsou různorodí – z různých prostředí, různý věk, někdy také pracovní zkušenosti
- není možné tedy nabízet již jen tradiční akademický obsah učiva
- diverzifikace vysokého školství spadá do období 60. 70. a zejména 80 let (následky ropné krize ze 70. let)
- 2. cesty změn: a) pozvedávání různých typů postsekundárních škol na úroveň školy vysokých prodloužením délky a náročnosti studia

- b) restrukturalizace vysokých škol

postupně se také vytvořily alternativní neuniverzitní formy vysokoškolského studia → silný důraz na odbornou přípravu, jde o tzv. **binární (podvojný) model**

- objevují se také formy kombinovaného, distančního studia, virtuální univerzity apod.
- *mnohem více zemí v EU si studenty ke studiu vybírá než těch, kde je zaručen volný přístup ke vzdělání*
- počet volných míst stanoví např. Německo, nebo se přihlíží k potřebám trhu (Itálie, Portugalsko, Norsko)
- pro určité obory ve většině zemí existuje tzv. Numeru clausus: kontrola nad růstem počtu studentů a absolventů u nákladných oborů.
- Kritéria výběru jsou nejčastěji stanovena např. vládou (Norsko, Nizozemí), uplatňuje se i bodový systém apod. → existují i přípravné kurzy, uznání dosavadní praxe apod.

Změny strukturální a obsahové:

- požadavek na pružnost terciárního vzdělávání
- v některých zemích si vlády ponechaly kontrolu nad studijními programy
- čím otevřenější přístup ke vzdělávání, tím větší tlak na dokončení studia → řada opatření (intenzivní kratší studium, poradenství – role tutora,)

Boloňská deklarace z r. 1999 – definuje systém vzdělávání do dvou cyklů, v němž absolvování prvního cyklu je podmínkou přijetí do cyklu druhého

- druhý cyklus vede k dosažení titulu magisterského nebo doktorského, příp. obou
- **6. hlavních cílů boloňského procesu:**

- ❖ přijetí srozumitelného a srovnatelného systému titulů
- ❖ přijetí systému založeného v podstatě na dvou hlavních cyklech
- ❖ zavedení kreditního systému
- ❖ podpora mobility
- ❖ posílení Evropské spolupráce v zajišťování kvality
- ❖ Posílení evropské dimenze ve vysokoškolském vzdělávání